

164

**uz izložbu
»umjetnost u veneciji
od srednjeg vijeka
do settecenta«**

museo correr
ljetno 1971.

kruno prijatelj

Serija velikih venecijanskih izložaba staroga mletačkog slikarstva, koje se održavaju u godinama kad nema bijenala u Giardinima, započela je 1935. velikom Tizianovom retrospektivom u organizaciji Nina Barbantinija. Isti je povjesničar umjetnosti priredio 1937. Tintoretovu i 1939. Veroneseovu analognu izložbu pobuđujući veliku pažnju čitave evropske naučne javnosti i sve brojnije turističke publike.

Drugi je svjetski rat označio stan-ku u tom poslu, da bi, neposredno nakon što su prestali tužniti topovi i letjeti bombarderi, Rodolfo Pallucchini priredio, ljeti 1945., izložbu »Pet stoljeća mletačkog slikarstva«, poslije koje je slijedila 1946. druga pod naslovom »Remek-djela iz muzeja Veneta«. Te su dvije velike izložbe pokazale publici dragocjeno blago koje je na svjetlo dana izišlo iz ratnih bunkera i spremišta, a ujedno su dale prvi tako zorni pregled razvoja slikarstva na lagunama. Pallucchini je kasnije nastavio s izložbama monografskog tipa svojim prikazom Giovannija Bellinija (1949), nakon kojega je slijedio Giambattista Tiepolo u obradbi G. Lorenzettija (1951), da bi 1953. P. Zampetti, preuzevši upravu venecijanske Direzione belle arti, predstavio u nižu velikih i zapaženih izložbenih manifestacija mnoge ličnosti i pojave od 16. do 18. stoljeća. Slijedile su u dvogodišnjem redovitom razmaku izložbe Lotta, Giorgionea, Jacopa Bassana, slikarstva Seicenta, Carla Crivellija i njegova kruga, Carpaccia, braće Guardi, mletačkih vedutista Settecenta i, na kraju, 1969., figurista tog istog stoljeća pod naslovom »Od Riccija do Tiepola«. Lanjske godine Zampetti je napustio svoj položaj, a njegov je nasljednik G. Mariacher odlučio nastaviti tu aktivnost koja je postala dio venecijanske kulturne i umjetničke ljetne tradicije. Njegova prva izložba, priređena u tek obnovljenom krilu muzeja Correr, koje će služiti u budućnosti za izla-

ganje radova primijenjene umjetnosti i folkloru stare Venecije, razlikuje se od ranijih naslovom i karakterom. Pod nazivom »Umjetnost u Veneciji od srednjeg vijeka do Settecenta — Svjedočanstva i ponovna okrića« ta izložba pruža izbor radova slikarstva, skulpture i umjetničkog obrta od 13. do 18. stoljeća koji je zapravo antologija venecijanske umjetnosti tih šest vjekova i njenih najvećih predstavnika, ali ima još jedno i aktualnije značenje. Dok bi se takvoj antologiji s pravom moglo prigovoriti mnogo lakuna, ova izložba želi upozoriti na četiri važna problema toga jedinstvenog grada, koji više ne može bez pomoći cijele kulturne Evrope sačuvati golemo umjetničko blago koje u sebi krije.

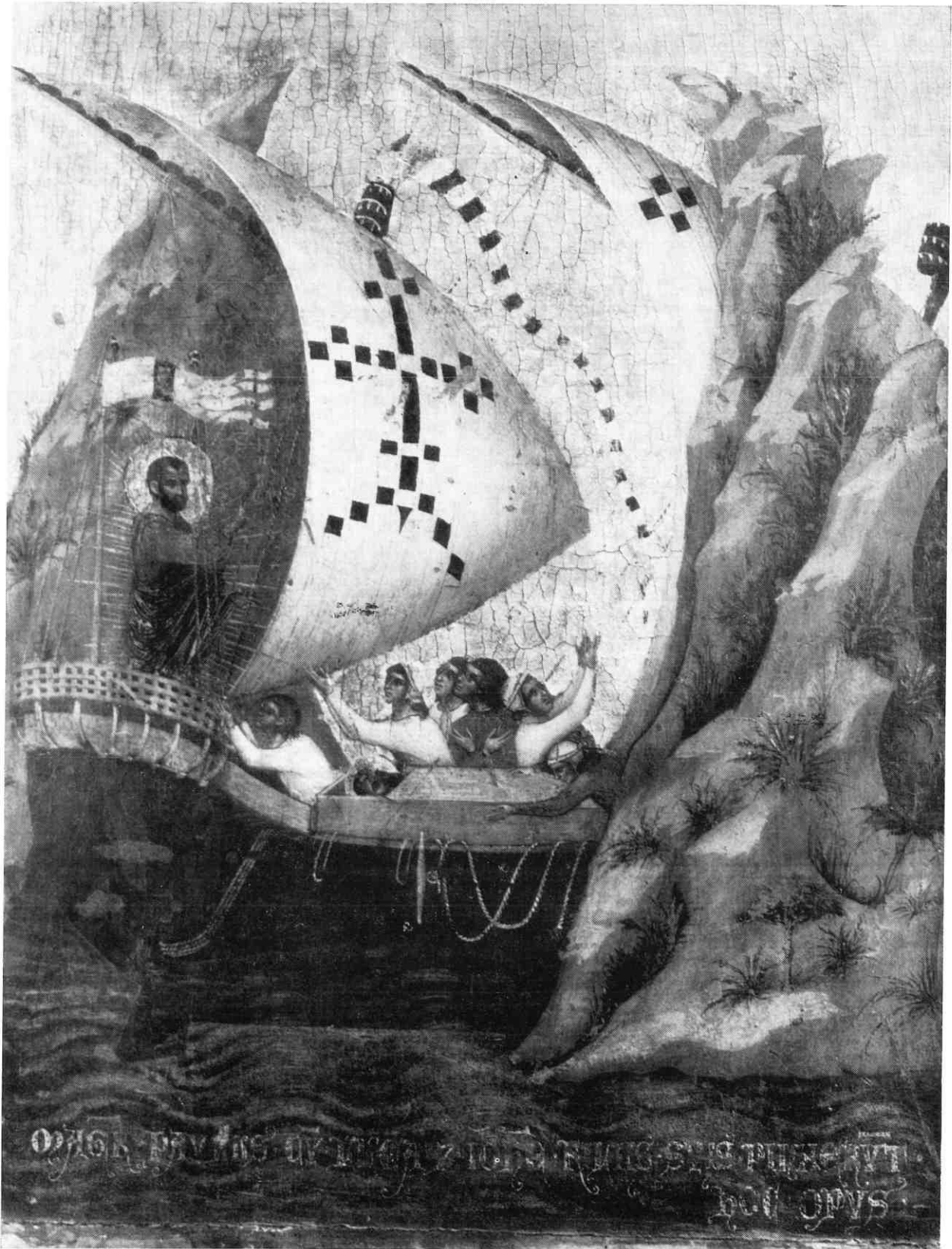
Dio izložbenih eksponata ima cilj da upozori kako Venecija ima još remek-djela svjetskog značenja koja su nepoznata ne samo široj javnosti nego i stručnjacima, a nalaze se u malo poznatim crkvama i samostanima, na nepristupačnim položajima, u nišama i na zvoncima, u malokad otvorenim i dostupnim riznicama, te — ne spominjući ona u privatnom vlasništvu — u depoima muzeja, galerija i biblioteka. Drugi je dio izabran među umjetninama koje su posljednjih godina restaurirane i tako osposobljene za izlaganje. Treći dio čine umjetnine u tako lošem stanju da upravo vape za popravkom: za njih je ovo posljednji čas za spasavanje. Osim toga izložene su i umjetnine koje su upravo u toku restauratorskog zahvata, pa se na istom djelu mogu vidjeti tek očišćeni dijelovi u svem sjaju svoje originalne ljepote i oni na kojima su stoljetna prljavština i mnogobrojna oštećenja ostavili vidne tragove. Četvrta skupina izloženih djela pokazuje kako zagađivanje zrakom dimom i parom u najnovije vrijeme podignutih tvornica uništava mletačke umjetnine, i kako je nužno pronaći nova rješenja. Djela restaurirana prije tridesetak godina ponovo su pocrnjela, tako da

su jedva čitljiva i danas su snažni vapaji za spasom metropole na lagunama, koja cijela polagano tone, a sadrži neprocjenjivo duhovno blago ne samo za Italiju nego i za sav svijet.

Ova izložba, kao što je napisao gradonačelnik Venecije u svojoj uvodnoj riječi katalogu, želi ukazati na ono što je učinjeno i još više na ono što treba još učiniti za grad koji mora biti sačuvan za dobro cijeloga čovječanstva. Dok nestor venecijanskih povjesničara umjetnosti G. Fiocco u svom predgovoru sintetizira ulogu Venecije u povijesti umjetnosti, a posebno spoj Zapada i Istoka koji njena umjetnost odražava, sam organizator izložbe G. Mariacher analizira ciljeve izložbe i izlaže kriterije izbora eksponata.

Mislim da ću najbolje informirati o izložbi ako u najkraćim crtama navedem najljepša izložena djela i s njima povezane probleme.

Najstariji su eksponati fragment freske s Bogorodicom raširenih ruku i anđelom, otkriven 1963. u krstionici bazilike sv. Marka, u kojemu se spajaju romaničke i bizantske crte slikarstva 13. stoljeća, te tri fragmenta mozaika s likovima Abrahama, ratnika i triju kraljeva iz iste bazilike, već prije poznati, datirani oko sredine Trecenta. Slijedi izbor djela najvećega mletačkog slikara 14. stoljeća Paola Veneziana, usko vezanog i sa slikarskim zbivanjima na našim obalama: monumentalna luneta s Bogorodicom, svecima i duždem Francescom Dandolom iz crkve dei Frari, profinjena Madona s Djete- tom na prijestolju iz S. Alvisea, poznati pokrov za »Palu d'oro« iz crkve sv. Marka koju je 1345. Paolo signirao sa sinovima Lukom i Ivanom, na kojoj su na gornjim poljima svetački likovi a na donjim izvanredni prizori iz života zaštitnika Venecije, i, na kraju, malo poznato fragmentarno sačuvano raspe- lo iz crkve S. Samuele.

Prikaz Quattrocenta započinje vratnicama orgulja iz bazilike sv. Marka s likovima sv. Franje i sv. Jerolima od Gentilea Bellinija iz vremena oko 1464., dvadesetak godina prije onih koje je taj majstor naslikao za trogirsku katedralu. Recentno radikalno restauriranje dalo je nov sjaj intenzivnoj kolorističkoj ljestvici violeta, karmina, zelenog i azura na triptihu »Gospe od Milosrđa« Bartolomea Vivarinija iz 1473., i poetskoj »Sacra Conversazione« G. B. Cime da Conegliano s kraja stoljeća, s blagom, raspjevanom i osvjetljenom pozadinom koja se otvara iza likova svetaca gianbellinijevske derivacije okupljenih među stupovima renesansnog trijema.

Posebno je zanimljiva poznata pala Giovannija Bellinija iz crkve S. Zaccarija izložena dijelom restaurirana, a dijelom u prijašnjem stanju. Ti očišćeni dijelovi u sjaju svojih svijetlih plavih, ljubičastih i ružičastih boja i u mekoći obradbe materije pokazuju kako je taj Bellini iz 1505. pravi prethodnik Giorgionea, noseći u sebi već njegovu novu poetičnost i muzikalnost boje koja se pretvara u svjetlo i atmosferu.

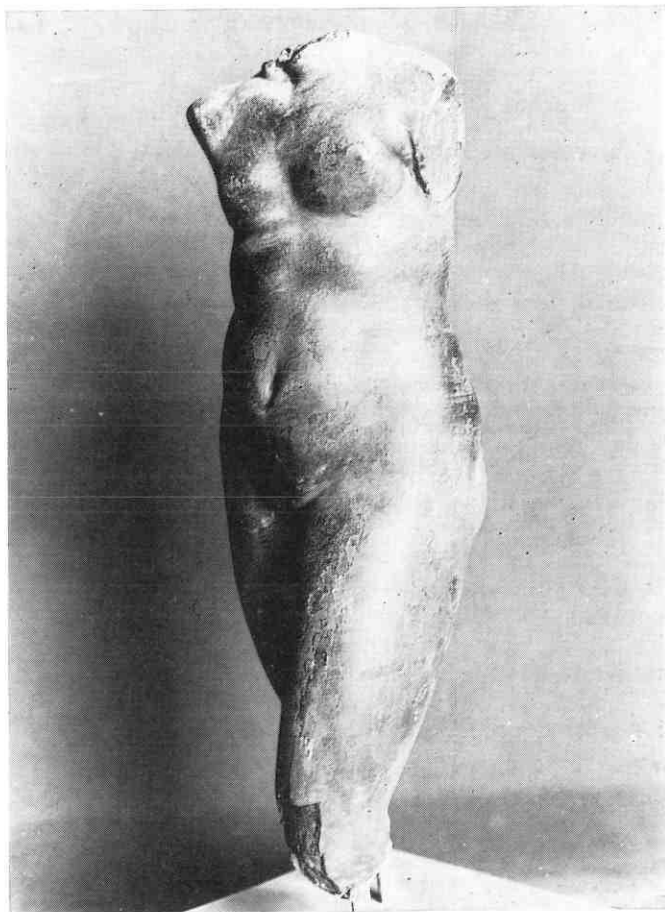
Dok su izbljedjeli fragmenti Giorgioneovih i Tizianovih fresaka iz Fondaco dei Tedeschi samo daleki odsjaj ljepote ovih djela, posebno je impresivna i djeluje kao protest kasna Tizianova pala s likom sv. Jakova, restaurirana prije 36 godina u povodu umjetnikove retrospektive, a danas tako pocrnjela da se na njoj jedva naziru sočnost boje i drhtaji svjetla. Duboka dramatika slikarstva starog majstora još je čitljiva u svoj svojoj ljepoti i lirikom prožetoj tragici u drugoj izloženoj pali, »Mučenju sv. Lovre« iz crkve Gesuiti.

Koliko može uspjeti i znalačko restauriranje pridonijeti ponovnoj valorizaciji umjetničkog djela, otkrivanju njegovih zaboravljenih vrednota i vraćanju originalnom sjaju govore dva Tintorettova plat-

na: »Bijeg u Egipat« i »Sv. Marija Egipćanka«. U fantastičnoj orkestraciji svjetla koje kao da nekim tajanstvenim vjetrom pokreće krošnje stabala otkriva se na tim platnima, koja su nedavnim zahvatima dobila nove kolorističke i luminstičke vrijednosti, upravo začudna suvremenost u najpozitivnijem značenju te riječi.

Slično kao kod Tiziana, problem osjetljivih oštećenja u najnovije doba postavlja se i kod Veronesea: u punom sjaju svojih kromatskih vrijednosti predstavlja se na nedavno očišćenoj pali s glavnog oltara crkve S. Sebastiano, dok je »Čudo sv. Pantaleona«, restaurirano uoči rata, postalo ponovo nečitljivo zbog potamnjenja boje i alteracije firnisa.

Ne možemo se zadržati na djelima Lyssa, Mazzonija, Maffeiija i Forabosca, koja su različiti aspekti Seicenta, na skupini nedavno restauriranih flandrijskih slika iz Ca'd'oro, ni na radovima iz Settecentta, među kojima se ističu donedavna gotovo nevidljiva i u posljednje vrijeme očišćena platna Balestre, Pellegrinija, S. Ricciija i Piazzette iz crkve S. Stae. Pregled slikarstva završava s Tiepolovima. Od njihovih bih radova posebno istaknuo nedavno restaurirane očeve fragmente fresaka iz crkve degli Scalzi i sinovljeve freske iz ville Tiepolo u Zianigu pod naslovom »Il mondo novo«, izuzetne kvalitete i izvanrednog kritičnog pristupa socijalnoj problematici vremena kojim podsjećaju na Goyu.

Spomenut ću neke od najljepših izloženih skulptura: antelamesknu Bogorodicu, sv. Josipa i jednog od triju kraljeva iz zbirke venecijanskog Sjemeništa, Madonnu toskanskog majstora Nina Pisana iz S. Giovanni e Paolo, nordijsku Bogorodicu gotičkih crta iz crkve S. Sofia i onu francuskog porijekla iz S. Stefana, Donatellu atribuirani napola restaurirani obojeni i pozlaćeni drveni kip iz Frarija, jedan od senzacionalnih eksponata izložbe, Ricciovu profinjenu skulpturu Ljubavi iz iste crkve, Bellanove reljefe životinja iz Ca'd'oro, Sansovinove skulpture Apolona i Mira iz Logette, dosad nedostupne pogledu i analizi, nedavno očišćen njegov polikromirani reljef Bogorodice iz Correra, restaurirane terakotne portrete A. Vittorije na kojima je izbila draž stare pozlate, i Morlaiterove bozzette iz Ca' Rezzonico koji odišu jedinstvenom svježinom i neposrednošću.

Izložbu upotpunjuje ciklus iluminiranih kodeksa, među kojima se ističu matrikule bratovština sv. Teodora, sv. Marka i sv. Martina iz 14. stoljeća i kodeksi s minijaturama Leonarda Bellinija, nećaka dvojice korifeja mletačke rane renesanse, niz raskošnih tkanina, proizvodi od slonove kosti pripisani radionici Embriachi, »arrazzi« Zanina di Pietro, i skupina teško pristupačnih zlatarskih radova među kojima se ističu srebrne pozlaćene oltarske pale slične onima koje su se sačuvale u gradovima naše obale od Krka do Kotora, i prekrasno srebrno pozlaćeno gotičko raspelo iz crkve hrvatske bratovštine S. Giorgio degli Schiavoni koja je nešto kasnije ukrašena ciklusom slika Vittorea Carpaccia, remek-djelima čitave povijesti svjetskog slikarstva, što svjedoči o visokoj kulturnoj razini, ukusu i mecenatstvu naše kolonije u metropoli na lagunama.